

ků". Po spartakiádě dne 15. 7. 1960 měla být stavba dále posílena vojenskými jednotkami MV CO v počtu 120 lidí. Termín dokončení výstavby byl stanoven k 31. 5. 1961, přičemž zástupci Stavobytu upozorňovali, „že termín neodpovídá technologickým postupům výstavby a tudíž nemohou převzít záruku za vzniklé závady nedodržením technologického postupu“. Byla slibována mimořádná opatření ze strany ministerstva vnitra, která se však téměř nikdy neuskutečnila, nebo byla realizována pozdě. V jednáních se ukazovalo, že „...termíny jsou nespílitelné, stavba byla zahájena bez projekčního předstihu a materiálového zajištění, a z toho pramení řada nedostatků a potíží“ (12. 4. 1961). Podle s. Klímy z ministerstva vnitra „by se žádný druhý podnik nenašel, který by takovou stavbu, v takových podmínkách a termínech provedl“. Dokonce zde byly zmínky o usnesení, které ukládalo ministru vnitra Rudolfu Barákovy vyvodit z nesplnění termínů vážné závěry. „S. Barák může všechny, kteří se stavbou měli co dělat vyházet a nahradit je, ovšem potřebné kádry nemá, a musí je shánět. Proto by bylo nejlépe se společně dohodnout a stavbu co nejdříve skončit.“ Do provozu bylo rekreační středisko uvedeno v prosinci roku 1961. Požadavky na pobyt ve středisku vyřizovala hospodářská správa ÚV KSČ a stravování zajišťoval hotel Praha. Do 30. 4. 1962 měla být na základě projektu zabezpečena výroba a výstavba přístavišť pro lodě a zimní garáže. Z obsáhlé Zprávy o dokončení kontroly rozpočtové dokumentace akce „Orlík“ z 15. 12. 1963 pochází údaj, že k výstavbě byly získávány kromě typových, i atypické výrobky, které se u nás nedaly běžně sehnat, i výrobky prototypové „které nemají obdoby a jsou řazeny do celosvětového primátu“.¹³

Z výše uvedených údajů vyplývá, že projektová příprava areálu a jednotlivých objektů i samotná výstavba poskytuje jeden z mála dokladů architektonického vkusu tehdejší státní reprezentace, zároveň i důkaz nekalých praktik komunistického režimu a zneužívání státní moci. Přestože se jedná o společensky značně problematickou zakázku, z hlediska soudobé architektury zde vzniklo jedno z prvořadých děl specifického stavebního typu, které naši architekti mohli vytvořit. Orlické rekreační středisko se váže k přelomovému období počátku politického a kulturního tání. Tyto tendence v architektuře předznamenal československý pavilon na světové výstavě EXPO 58 v Bruselu, ohodnocený řadou cen (na realizaci se podílel mimo jiné i František Baumelt). V této souvislosti je ale téměř k neuvěření, že v průběhu roku 1959 již naši uvěznění architekti (jejichž jména zatím neznáme) zpracovávali „projekt rekonstrukce a osazení výstavní haly a restaurace, které byly přemístěny do Prahy po ukončení mezinárodní výstavy v Bruselu v roce 1958“.¹⁴

Orlická architektura dosvědčuje, že se přední vládní činitelé tehdejšího Československa zhlédli v progresivní architektuře Západu. Samotní věznění architekti,

v kontextu absurdní situace a nepřírozených pracovních podmínek, navázali na tradici českého modernismu a na estetiku západní architektury obohacenou již sovkurálními a organickými tendencemi. Prezidentská vila představuje vzácný příklad aplikování „bruselského“ stylu na tomto stavebním typu. Druhou nejlepší stavbou areálu je hotel, rovněž reagující na nejmodernější tendence té doby. V celém projektu rekreačního areálu je ale patrná určitá rozporuplnost – na jedné straně příklon k soudobé světové architektuře, na druhé straně konzervativní modernistické pojetí většiny vilových staveb. Doslova ve vakuu a v nesvobodných podmínkách architekti dělali, co jim bylo nařízeno, což je samozřejmě v rozporu s podstatou přirozené tvůrčí práce. Přesto se s nelehkým úkolem vypořádali se ctí. V současné době je jejich osud téměř zapomenutý. I z tohoto důvodu je třeba upozornit na jejich práci v kontextu české poválečné architektury a zároveň tím přispět k rehabilitaci politicky vězněných architektů.

Je zřejmé, že nastíněná problematika vyžaduje další podrobné bádání; stále neznáme ani zlomek architektů uvězněných a pracujících v tzv. Basaprojektu na Pankráci. Archivně není jednoduché tento údaj zjistit, uváděna jsou jen čísla vězňů. Jistou nadějí je ve sklepech pankrácké věznice nově objevený kufřík s kartotékou a určité množství plánů pocházející zřejmě z projekční vězeňské složky.

Šárka KOUKALOVÁ

■ Poznámky

13 Centrální spisovna Příbram (pozn. 6).

14 Kyr (pozn. 1).

Bedřich Rozehnal (1902–1984)

Pozdější renomovaný architekt pocházel z chudých venkovských poměrů, na vysokoškolské studium si musel vydělávat, a proto ve srovnání se svými spolužáky absolvoval zhruba s pětiletým zpožděním, až v roce 1931.¹ O to dynamičtější byl jeho následující tvůrčí a společenský vzestup. Během praktikování v kanceláři Vladimíra Fischera se podílel na projektu léčebny pro potírání zhoubných nádorů, tzv. Domu útěchy na Žlutém kopci v Brně, který nakonec přepracoval a samostatně dokončil. V polovině 30. let se tím rozhodlo o jeho specializaci na nemocniční stavby, kde se stal v domácích poměrech průkopníkem, jenž nenašel rovnocenného konkurenta. Započala čtvrt století trvající vrcholná etapa umělcovy kariéry, vyplněná intenzivní prací na projektech regionálních a klinických nemocnic na Moravě (Nové Město na Moravě, Kyjov, Dačice, Kroměříž, Hodonín aj.), které posléze završil Dětskou klinickou nemocnicí v brněnských Černých Polích.

Spolupráce s předními lékařskými specialisty se stala základem pro intenzivní propracovanost projektu a typizaci jednotlivých funkčních částí nemocničního zařízení. Dětská nemocnice je stejně jako Rozehnalovy předchozí realizace charakterizována velkorysou koncepcí a jasným výtvarným i provozním řádem, diktujícím lapidární rozvrh složitého komplexu na jednoduché strukturální osnově. Myšlenková hodnota těchto jeho specifických prací je dodnes inspirující a nadčasová. V roce 1945 byl Bedřich Rozehnal jmenován mimořádným profesorem na Odboru architektury a pozemního stavitelství Vysoké školy technické dr. Edvarda Beneše v Brně, kde se stal záhy nejoblíbenějším pedagogem. Od komunistického puče v únoru 1948 se však postupně prosazovaly negativní tendence, jimž samotný architekt nepřisuzoval zpočátku zásadnější význam, ale které se naplno projeví o deset let později. Rektor tehdy již Vysokého učení technického Vladimír Meduna (1909–1990) rozvázal v roce 1959 s Rozehnalem pracovní poměr. Vzápětí následovalo jako důsledek justiční zvůle Rozehnalovo odsouzení k trestu odnětí svobody na čtyři roky pro údajné honorářové a daňové nesrovnalosti v souvislosti s projekční činností na vysoké škole. Bylo smutným paradoxem, že ve stejné době byla v proslulé knize *Moderní evropská architektura* (A. Dorgelo, *Modern European Architecture*, Amsterdam 1960) uveřejněna právě Rozehnalova Dětská nemocnice v Brně jako jediný československý příklad.

V západních zemích netušili, jak si Československo vážilo svých předních architektů. V dopise z vězení architekt Bedřich Rozehnal shrnuje: „Moc přemýšlím o všem možném. O domově, o nás všech, o své práci, o mnoha problémech umění, o všem, co jsem prožil tak intenzivně, a konečně o troskách všeho úsilí, námahy a snažení. Hledám spojitosti své práce a svého života, analyzuji všecko dopodrobna, kriticky všecko rozebírám a je mi ze všeho velmi smutno. Chtěl jsem se vždycky dopátrat pravdy v životě i v práci. Chtěl jsem pomáhat tam, kde lidé nejvíce trpěli, tj. v nemoci. Kolik utrpení jsem viděl a cítil za ta léta, co jsem pracoval pro zdravotnictví. Proč se mi nepodařilo dojít k nějakému konci, proč vše zůstalo kdesi na poloviční cestě, když moje vlastní cesta již pomalu končí. Uvědomuji si, že vlastně vím jen strašně málo i ze své vlastní profese. Doplňuji vše, jak mohu, i když vím, že se ke své přerušené práci již nikdy nemohu vrátit, protože se mi zavřela cesta. Na své bývalé posluchače vzpomínám, měl jsem je rád a bylo mi dobře mezi nimi. Učil jsem je a učil jsem se i od nich. Těší mne, když si na mne vzpomenu, a mám radost z jejich úspěchů. Pozorně sleduji jejich práci. Ze všeho zbylo

■ Poznámky

1 Ke studiu na České vysoké škole technické v Brně se zapsal 28. září 1922.

Obr. 1. *Dopis Bedřicha Rozehnalů jeho ženě Ludmile z vězení ze dne 30. 8. 1960 (ještě před zákazem kresebného dopisu). Rodinný archiv.*

Obr. 2. *Akvarel Bedřicha Rozehmala na dopisu ženě Ludmyle z vězení ze dne 4. 9. 1960 (ještě před zákazem kresebného dopisu). Rodinný archiv.*

*jen několik tónů, všechno se mi teď přetváří do tónů,
těžko tomu porozumět, ale je to tak...“²*

Po propuštění z vězení v červnu 1962 na základě dekretu prezidenta Antonína Novotného by se sedmé desetiletí Rozehnalova života mohlo jevit jako úspěšné. Zaměstnání získal na rektorátě Univerzity J. E. Purkyně v Brně, kde byl v roce 1966 jmenován vedoucím Kabinetu tvorby životního prostředí, později ředitelem Ústavu tvorby životního prostředí VUT, na jehož Fakultu stavební se vrátil jako profesor. V roce 1970 byl v plném rozsahu rehabilitován, získal městské, krajské a celostátní ceny a vyznamenání, zasedal v četných oborových komisích nebo jim předsedal, byl vyslán na studijní cesty a zván k přednáškám do zahraničí. Od propuštění až do konce života ale hlavně intenzivně pracoval. Bohužel všechny jeho projekty zůstaly na papíře. Na prahu politické normalizace se vrátil do čela VUT opět Vladimír Meduna, který s ním znovu rozvázal pracovní poměr a zrušil Ústav tvorby životního prostředí. Posledním útočištěm se Rozehnalovi stalo projekční oddělení Krajského ústavu národního zdraví v Brně, kde se ho ujal jeho bývalý student Karel Volavý (1929–2006).

Architektovo dílo bylo v oblasti nemocničních staveb v českém prostředí výjimečné co do rozsahu i pojetí. Byl to právě on, kdo změnil zásadním způsobem standard nemocničního prostředí. Tato téměř výhradní specializace a její vynikající kvalita Bedřicha Rozehňala dnes řadí k mimořádným tvůrcům v této oblasti v kontextu nejen československé, ale i evropské architektury.

Jindřich CHATRŇÝ

■ Poznámky

2 Dopis Bedřicha Rozehnala jeho ženě Ludmile Rozehnalové z vězení v Praze na Pankráci ze dne 17. 3. 1962. Rodinný archiv.